

RAPPORT 2012:33

BERGSHAMRA KVARN

Antikvarisk medverkan vid Bergshamra kvarn, Länna socken, Norrtälje kommun, Uppland.

Albin Uller

Bergshamra kvarn

Antikvarisk medverkan vid Bergshamra kvarn, Länna socken,
Norrtälje kommun, Uppland.

Rapport 2012:33

Albin Uller

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.stockholmslansmuseum.se

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Foto: Albin Uller om inget annat anges
Omslagsbild: Bild nr LP 2012_00814
Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
Nacka 2013

Innehåll

Administrativa uppgifter	6
Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	7
Utförda åtgärder	7
Avvikelser från arbetshandlingar	18
Iakttagelser under renoveringen	18
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	18
Övriga handlingar med relevans för ärendet	18

Administrativa uppgifter

Objekt:	Bergshamra kvarn
Socken:	Länna
Kommun:	Norrtälje
Landskap:	Uppland
Arbetshandlingar:	Björn Roman Timmerhus
Länsstyrelsens beslut:	dnr 434-623-2012
Byggherre/beställare:	Länna Hembygdsförening
Entreprenör:	Björn Roman Timmerhus M. Källströms fastighetservice
Antikvarisk medverkan:	Stockholms läns museum genom Albin Uller
Byggnadstid:	2012-08 – 2012-11
Antikvarisk slutbesiktning:	2012-11-23

Sammanfattning av utförda åtgärder

Taket på kvarnen och kvarnkammaren har lagts om. Kvarnkammaren har även fått nyanock- och takåsar. I kvarnhjulets överbyggnad har förstärkande följare satts upp.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Länna hembygdsförening bildades 1925 hemma hos roslagsskalden Yngve Jansson. En fast hemvist fick man dock först 1937 då man förvärvade Kvarngården av Bergshamra såg.

På platsen fanns tidigare en kronokvarn och såg med anor som sträckte sig tillbaka till mitten på 1500-talet. Grunden för den byggnaden finns kvar alldeles bredvid den nuvarande kvarnen. Sågen försåg i huvudsak kronans skeppsvarv i Bergshamraviken med virke. Den byggnaden revs 1890 när Bergshamra såg uppfördes. Den nuvarande kvarnbyggnaden uppfördes på 1770-talet men har vid åtminstone ett tillfälle varit utsatt för brand. Tidpunkten för detta är oklar och hur stora skador som uppstod.

Bergshamra kvarn var en av fyra större vattenkvarnar i Länna där bönderna kunde mala sin säd. Kvarnen var i bruk fram till 1937 då hembygdsföreningen övertog den. Vattenrännan från Bergshamraån in till kvarnen är numera torrlagd.

Utförda åtgärder

Kvarnbyggnadens okantade undertak var i förhållandevis gott skick trots att många tegelpannor var skadade. Detta tack vare det gamla tätskiktet av masonitskivor. Endast ett begränsat antal lockbrädor behövde bytas pga rötskador. Det flackare partiet åt nordost har under en tidigare takomläggning fått råspont och papp och var helt oskadat. Råsponten fick ligga kvar eftersom den var i så bra skick. Hela taket fick ett nytt tätskikt i form av en papp, T-Diff, som är diffusionsgenomsläpplig. Taket belades sedan med återanvänt strängpressat enkupigt lertegel.

Figur 1.
Kvarnbyggnadens tak innan
åtgärd. Lp 201200790.

Figur 2.
Kvarnbyggnadens tak innan
åtgärd. Lp 201200794.

Figur 3.
Kvarnbyggnadens tak innan
åtgärd. Lp 201200795.

Figur 4.
Kvarnbyggnadens tak
under omläggning. Bild från
entreprenör.

Figur 5.
Kvarnbyggnadens tak
under omläggning. Bild från
entreprenör.

Figur 6.
Kvarnbyggnadens tak
under omläggning. Bild från
entreprenör.

När det rötskadade brädtaket på kvarnkammaren avlägsnades upptäcktes att ävennock- och takåsarna var kraftigt ansatta och hade förlorat sin bärighet. Det innebär att de behövde bytas innan nytt brädtak kunde läggas. Kvarnkammaren belades sedan med samma typ av enkupigt lertegel som kvarnbyggnaden i övrigt.

Figur 7.
Kvarnkammarens tak innan
åtgärd. Lp 201200791.

Fig 8.
Kvarnkamarens tak under
omläggning. Bild från entreprenör.

Fig 9.
Kvarnkamarens tak under
omläggning. Bild från entreprenör.

Fig 10.
Kvarnkamarens tak under
omläggning. Bild från entreprenör.

Figur 11.
Kvarnkammarens tak
under omläggning. Bild från
entreprenör.

Figur 12.
Kvarnkammaren efter
åtgärd. Lp 201200820.

Figur 13.
Kvarnkammaren efter
åtgärd. Lp 201200825.

Skärmtaket över kvarnbyggnadens entré var även det kraftigt rötskadat. Beslut togs om att inte lägga tillbaka teglet utan att det skulle bli ett faltak lika kvarnens nedre skärmtak efter förlaga från ett äldre fotografi. Felaktig anslutning till timmervarvet under fönstret hade lett till rötskada även där. Varvet under fönstret halvsulades och fick fasade kanter för att underlätta vattenavrinningen. Skärmtakets lockbrädor fasades sedan in i halvsulningen. Takets snedstöttor kunde återanvändas, i övrigt är konstruktionen helt ny. Beslut togs också om att inte återmontera takets vidskivor för att taket skulle upplevas lättare samt för att bättre visa dess konstruktion. Knutarna på kvarnbyggnadens nordöstra sida har klätts in med brädor och timmer ovanför det nedre skärmtaket har sulats i.

Figur 14.
Skärmtaket innan åtgärd.
Lp 201200793.

Figur 15.
Skärmtaket efter åtgärd.
Lp 201200813.

Figur 16.
Skärmtaket efter åtgärd.
Lp 201200813.

Figur 17.
Skärmtaket efter åtgärd.
Lp 201200827.

Figur 18.
De nordvästra knutarna samt det
nedre skärmtaket. Lp 201200843.

Timret i överbyggnaden till kvarnhjulet är kraftigt angripet av röta. Här fanns inte möjlighet att byta timmer utan det har istället säkrats upp med följare och stöttor. Även bjälklaget till kvarnrännan behövde bytas då bärigheten inte kunde garanteras.

Figur 19.
Överbyggnaden innan åtgärd. Lp
201200796.

Figur 20.
Överbyggnaden efter åtgärd.
Lp 201200848.

Figur 21.
Överbyggnaden innan åtgärd.
Lp 201200798.

Figur 22.
Överbyggnaden efter åtgärd.
Lp 201200849.

Figur 23.
Överbyggnaden innan åtgärd.
Lp 201200801.

Figur 24.
Överbyggnaden efter
åtgärd. Lp 201200853.

Figur 25.
Kvarnrännans nya bjälklag.
Lp 201200850.

Avvikelser från arbetshandlingar

Den planerade bortbilningen av den kvarvarande betongrännan utfördes inte pga av det merarbete som byta av åsar på kvarnkammaren innebar samt arbetet med skärmtaket.

Iakttagelser under reoveringen

Inga iakttagelser av vikt gjordes under arbetet.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Reoveringen utfördes i enlighet med gällande arbetshandlingar och tillstånd. Beslut om avsteg och tillkommande åtgärder genomfördes under fortlöpande dialog med entreprenörerna och ansvarig handläggare på länsstyrelsen. Reoveringen har utförts med god hänsyn till timmerkonstruktionens kulturhistoriska värden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Inga handlingar bifogas rapporten.